

Úvod do filozofie 2/Filozofie 2

Pozitivismus, marxismus a pragmatismus

Pozitivismus

August Comte (1798 – 1857)

- franc. filosof, zakladatel sociologie

Hlavní dílo:

Kurs pozitivní filosofie (6 sv., 1830-42);

Pojednání o sociologii (1851-54)

- „pozitivní“ = skutečné, smysluplné, užitečné, definovatelné;
- „pozitivní“ = to, co je dané z faktů, z jevů → odmítnutí metafyziky!
- bezúčelnost tázání na „podstatu“ faktu či jeho „skutečnou“ příčinu;
- „vědět, abychom mohli předvídat“.

Zákon tří stádií lidského myšlení

1. Stadium teologické neboli fiktivní

Člověk hledá absolutní poznání skrze zkoumání vnitřní povahy věcí. Věří, že za každým procesem je živá vůle. Toto stadium probíhá ve 3 etapách: *animismus, polyteismus a monoteismus*.

2. Stadium metafyzické neboli abstraktní

Člověk hledá absolutní poznání, ale nezkoumá již nadpřirozené síly, nýbrž abstraktní pojmy a entity. Za nejvyšší obecnou entitu uznává přírodu, v níž vidí pramen všech ostatních jevů.

3. Stadium vědecké neboli pozitivní

Člověk dospívá k tomu, že absolutní poznání není možné. Snaží se tedy pozorováním a rozumem poznat podobnosti a posloupnosti v daných faktech, s cílem podřídít je jedinému všeobecnému faktu. Dějiny směřují k pozitivnímu stadiu → poznání univerzálních zákonů na základě pozorování faktů → pak bude možno řídit běh společnosti.

Sociologie jako věda

Klasifikace věd:

- říše anorganických procesů: matematika, astronomie, fyzika, chemie;
- říše organických procesů: biologie, sociologie (jako završení všeho vědeckého poznání).

A psychologie? Ta je jako věda nemožná! Lidský duch může zkoumat všechny ostatní procesy, ne však sebe sama (nanejvýš může studovat své vášně)!

Sociologii člení na:

- 1.) společenskou statiku – teorie přirozeného uspořádání společnosti;
- 2.) společenskou dynamiku – nauka o společenském pokroku.

John Stuart Mill (1806 – 1873)

- anglický filosof, navazuje na empirickou tradici, představitel moderního *utilitarismu* (filosofie užitečnosti) a *kvalitativního hedonismu*.

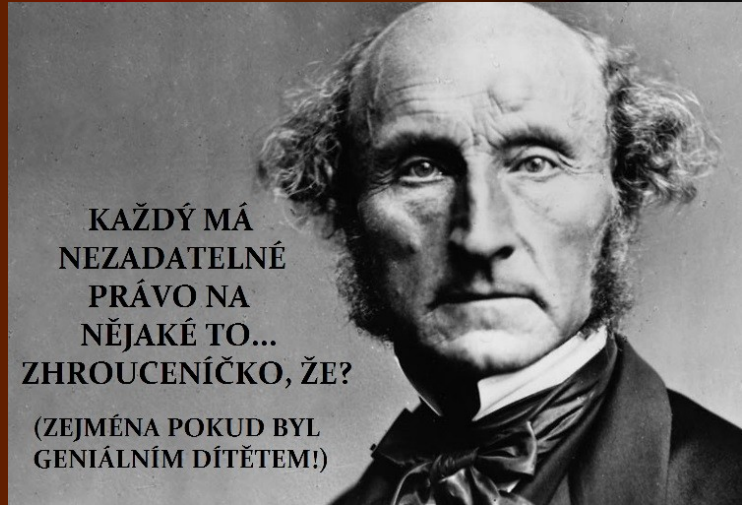
Hlavní dílo:

Systém deduktivní a induktivní logiky (1843)

Principy politické ekonomie (1848)

O svobodě (1857)

- za základní vědu považuje psychologii!
- psychologie zkoumá fakta vědomí (smyslové počítky a jejich spojení);
- zkušenost je jediným zdrojem poznání, jedinou přípustnou metodou poznání je *indukce*!

KAŽDÝ MÁ
NEZADATELNÉ
PRÁVO NA
NĚJAKÉ TO...
ZHROUCENÍČKO, ŽE?

(ZEJMÉNA POKUD BYL
GENIÁLNÍM DÍTĚTEM!)

Herbert Spencer (1820 – 1903)

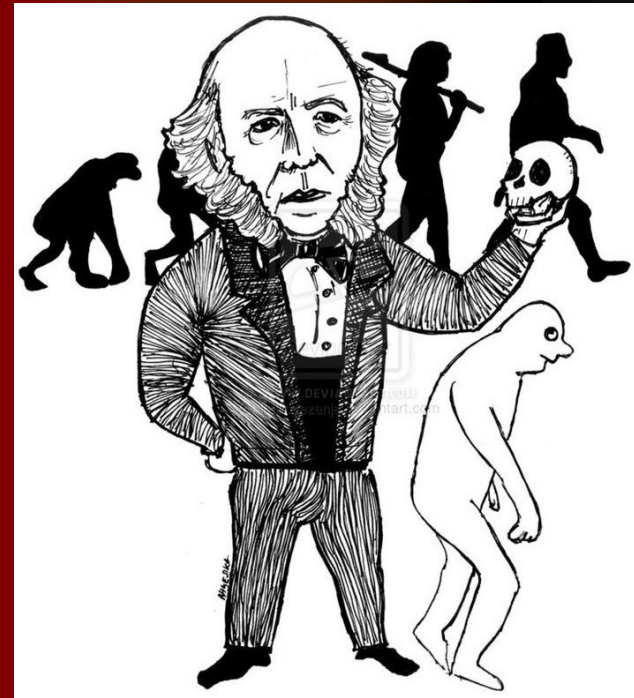
- původně angl. inženýr a novinář, později filosof a sociolog (představitel „*organicistického proudu*“);
- propagátor myšlenky evoluce;
- tvůrce tzv. *sociálního darwinismu*.

Hlavní dílo:

Principy psychologie (1855)

System syntetické filosofie (10 sv., 1862-96)

- úkolem filosofie je sjednotit rozmanitost jevů, proto potřebuje jednotný princip → zákon vývoje (integrace vs. regrese).

- lidské společnosti procházejí (podobně jako živé organismy) vývojem od homogenních a nestabilních útvarů k vysoce komplexním a diferencovaným strukturám.
- na státě budovaném na principu sociální spravedlnosti vidí dvojí nebezpečí: 1.) rozdělování podílu na výsledcích společné práce podle potřeb a nikoli podle schopností (brzda soutěživosti a pokroku!); 2.) vláda totální byrokracie!
- mravní pojmy jsou proměnlivé (v čase i prostoru), osobní štěstí a svoboda jednotlivce jsou omezovány jenom požadavky společnosti (stejným právem pro všechny).

Od socialismu ke komunismu

Karl Marx (1818 – 1888)

- německý filosof, právník a novinář;
- z počátku „mladohegelián“;

Hlavní dílo:

Německá ideologie (1845)

Bída filosofie (1847)

Komunistický manifest (1848)

Kapitál (3 sv., 1867-94)

THIS IS NOT SANTA

- přebírá Hegelovu *dialektiku* (jako metodu), staví ji ale „z hlavy na nohy“ → svět není nic konečného, absolutního, ale nekonečný proces vznikání a zanikání.

- pozice *dialektického materialismu* → původní je hmota, ne duch (materiální podmínky určují vědomí!);

- člověka nelze studovat izolovaně od ekonomicko-společenských poměrů, rozlišuje 2 základní třídy:

1.) vykořisťující (buržoazie) – vlastníci výrobních prostředků;

2.) vykořisťovaní (proletariát) – vlastníci výrobních prostředků.

- dějiny lidstva jsou dějinami *sebe/odcizování člověka* (a produktu jeho práce!) → „*jak lidé žijí, tak také myslí!*“ a zároveň jsou dějinami třídních bojů a každá třída má svoji vlastní *ideologii* (jako společenskou nadstavbu)!
- ke zrušení odcizení nemá dojít v „ideji“, ale ve skutečnosti (*diktatura proletariátu*) → překonání filosofie jejím pravým uskutečněním (ve svém zrušení);
- koncept *historického materialismu* → dějiny mají svůj konečný cíl (nutný) = zrušení soukromého vlastnictví a dosažení *komunistické* (beztrždní) společnosti → otrokářství – feudalismus – kapitalismus – socialismus ...

Problémy s Marxem a marxismem

- nedoceňuje duchovní fenomény (náboženství a umění chápe jenom jako nadstavbu ekonomických procesů;
- absence jiné alternativy, než je revoluční cesta a předpoklad, že společné vlastnictví odstraní lidský egoismus;
- fakt, že vývoj států (kapit. i social.) se ubíral jinou cestou, než předpovídal Marx.

"Money, money, money / Must be funny / In the rich man's world..."

Pragmatismus

William James (1842 – 1910)

- americký psycholog a filosof, zakladatel pragmatismu;
- do psychologie zavedl pojmy:
„*proud vědomí*“, „*podvědomé já*“, „*podprahové vědomí*“.

Hlavní dílo:

Druhy náboženské zkušenosti (1902)

Pragmatismus (1907)

Smysl pravdy (1909)

„Pravdivé je to, co se osvědčuje svými praktickými důsledky.“

Kritéria pravdivosti (myšlenky): užitečnost, úspěšnost, praktičnost!

Jamesova filosofie je charakteristická:

1.) dynamismem – svět není nic hotového, je to ustavičné dění. I naše myšlení je proud, plynutí, systém vztahů.

2.) pluralismem – svět nelze vysvětlit z jediného principu. Skutečnost se skládá z mnoha samostatných částí. Není „universum“, nýbrž „multi-versum“.

3.) skeptickou nepředpojatostí – lidská zkušenost nemusí být jediné možná a absolutně platná.

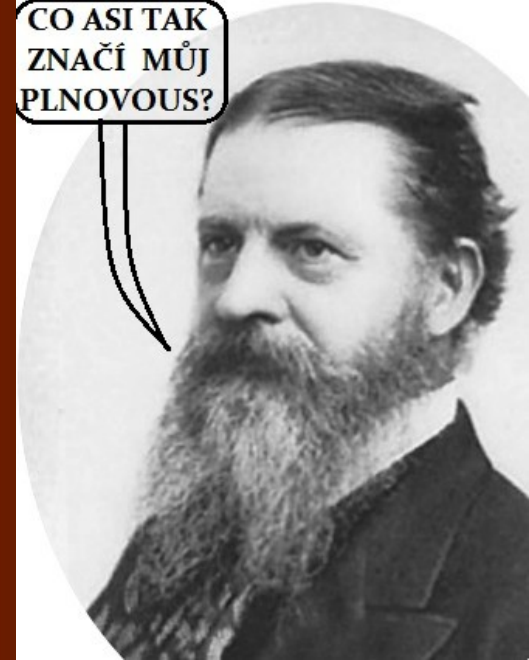
**KDO Z NÁS BYL DŘÍV
PRAGMATIKEM?**

Charles Sanders Peirce (1839 – 1914)

- americký vědec, matematik a logik, jeden ze zakladatelů pragmatismu a moderní sémiotiky.

Článek: *Jak dosáhnout jasnosti myšlení* (1878)

- spolehlivé poznání však nevzniká bezprostřední intuicí, ani spekulací, nýbrž pouze praktickým i teoretickým jednáním a experimenty;
- požadavek naprosté jistoty pokládal za směšný → koncept *falibilismu* (ve 20. stol. ten pojem přebírá K. Popper).
- pojem předmětu se určuje ze souhrnu účinků, jež tento předmět působí.

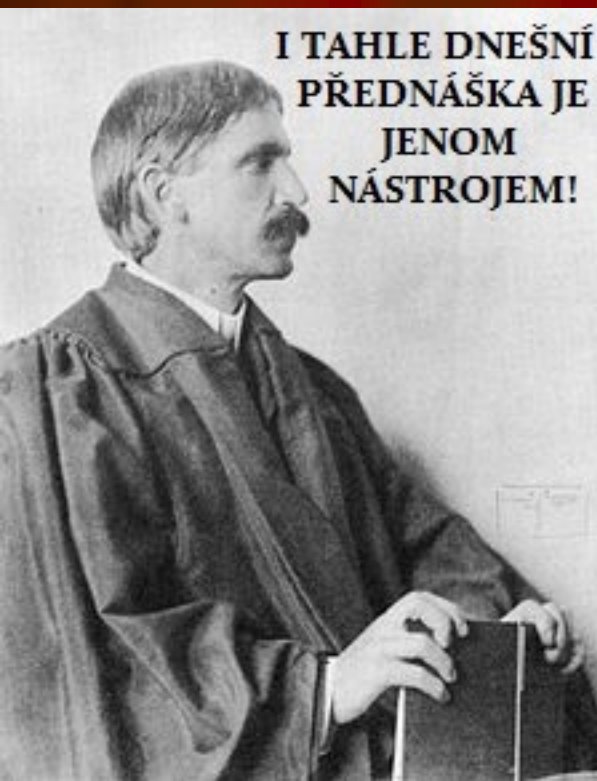

Sémiotika – teorie o znacích

- ve vztahu znaku a jeho předmětu nutně vystupuje i interpretace, jež je do tohoto vztahu uvádí;
- znak a jeho interpretace vydělují předmět ze souvislosti světa a umožňují tak jeho poznání.

Typy znaků podle toho, zda znak a předmět spolu souvisí:

- 1.) indexy – přirozená, věcná souvislost (např. oheň a kouř);
- 2.) ikony – na základě analogie (např. obraz);
- 3.) symboly – pouze konvencí (např. slovo).

John Dewey (1859 – 1952)

- americký filosof a reformátor pedagogiky;
- představitel *instrumentalismu*.

Hlavní dílo:

Demokracie a výchova (1916)

Rekonstrukce ve filosofii (1919)

Lidská povaha a lidské chování (1922)

- myšlení je nástrojem jednání, myšlenky mají pouze instrumentální hodnotu;
- cílem života není dokonalost jako poslední stav, ale neustálé zdokonalování, zrání a zušlechťování.